

Медицький І.Б.

*Прикарпатський
національний університет
ім. Василя Стефаника,
доцент кафедри
кримінального права, к.ю.н.,
доцент*

Medytskyy I.B.

*Precarpathian National
University named after Vasil
Stefanik, Associate Professor
of Criminal Law, PhD,
Associate Professor*

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ

Минулорічні події в Україні увійшли до історії державності чисельними акціями громадянської непокори, викликаними абсолютизацією влади, нехтуванням конституційно-правовими приписами та небажанням забезпечити конструктивний діалог задля збереження громадського спокою. Як наслідок – позачергові вибори глави держави і складу парламенту та задекларований процес реформування суспільного життя у чисельних сферах його прояву: політичній, економічній, культурно-ідеологічній. Процес, який Україна немає змоги провадити, вільно обираючи той чи інший напрямок дій і засоби. Анексія Криму та триваючі бойові дії на Сході країни виступають доказом її перетворення у надзвичайно важливий об'єкт геополітичного протистояння, вістря цілеспрямованої діяльності інших суб'єктів міжнародних відносин, які намагаються забезпечити реалізацію власних, життєво важливих інтересів.

Діяльність терористичних організацій перебуває у безпосередньому зв'язку із загостренням криміногенної ситуації, причому не тільки на підконтрольних їм територіях. Особливого резонансу та поширення набули злочини терористичного спрямування, спрямовані на дестабілізацію суспільно-політичної обстановки; нового поштовху до розвитку отримав злочинний промисел, пов'язаний із незаконним обігом вогнепальної зброї та боєприпасів, наркотиків, контрабандним переміщенням товарів, протиправним заволодінням власністю. Існування вказаних терористичних «анклавів» впливає на криміногенну ситуацію не тільки прямо, а й опосередковано. Мова йде про втрату соціального контролю над великою кількістю внутрішньо переміщених жителів Донецької, Луганської та інших областей, а, відтак – про протиправні дії, вчинені ними та у відношенні до них; випадки шахрайського заволодіння коштами гро-

мадян під виглядом волонтерської діяльності, ухилення від призову за мобілізацією та заклики до такого роду дій.

Існуючі реалії, за принципом зворотного зв'язку, справили значний вплив на розвиток вітчизняної кримінально-правової політики, оскільки, і це зрозуміло, не могли не потягнути за собою коригування кримінально-правових норм.

Інформаційна вставка. Починаючи з лютого 2014 р., законодавцем внесено змін та доповнень до 38 статей Особливої частини КК України, що закріплюють питання кримінальної відповідальності за злочини, зокрема: проти основ національної безпеки України (8), проти громадської безпеки (7), у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації (4), проти встановленого порядку несення військової служби (19). У тому числі з'явилися 4 нові склади злочинів (ст.ст. 1102, 1141, 3321, 3361 КК України), 3 роз'яснюючі норми, регламентовані двома примітками (ст. 402 і 425 КК України). У абсолютній своїй більшості позиція законодавця стосувалася посилення кримінальної відповідальності за вчинювані делікти.

Суттєвий «виток» розвитку кримінально-правової політики пов'язаний із пеналізацією злочинів проти основ національної безпеки України (ст.ст.109, 110, 111-114 КК України), криміналізацією фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст.1102 КК України), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст.1141 КК України).

До окремих із вказаних змін слід ставитися доволі критично, в силу поспішності їх прийняття, нерідко – всупереч рекомендаціям Головного науково-експертного управління ВРУ. Видається недостатньо аргументованою позиція законодавця щодо виключення з санкції ч. 1 ст. 110 КК України покарання у виді обмеження волі на певний строк та значного (до довічного позбавлення волі за ч.3 – І.М.) збільшення строків покарання у виді позбавлення волі. Водночас просте збільшення розміру покарання не тільки не досягає зазначеної мети, але й досить часто призводить до вчинення нових злочинів. Як слушно зауважують спеціалісти Головного науково-експертного управління ВРУ, сумнівною є пропозиція віднесення злочину, передбаченого ст. 1141 КК України, до злочинів проти основ національної безпеки України (розділ I Особливої частини), адже об'єктом посягання виступає не національна безпека України як така, а закон-

на діяльність ЗСУ та інших військових формувань, до якої відноситься, зокрема, й господарська діяльність.

Аналізована норма вказує на заборонену поведінку невинувато широко, не наводячи у тексті її найбільш поширених, типових проявів. Як уявляється, правильній кваліфікації у частині розмежування із суміжними складами злочинів сприятиме більш чітка конкретизація форм протиправної поведінки. До прикладу, виносячи вирок у справі № 490/7012/14-к Центральний районний суд м. Миколаєва кваліфікував дії обвинувачених осіб за ч.2 ст.28, ч.1 ст.279 КК України як порушення нормальної роботи транспорту – перешкоджання руху за графіком колони транспортних засобів військової частини А 0666 (чотирьох одиниць автомобілів МАЗ 534 з напівпричепами, на яких знаходились дві одиниці БМП, два автомобіля ГАЗ 66 та один ЗІЛ 131). При тому, що винні суб'єкти переслідували мету дестабілізації обстановки у регіоні задля створення умов щодо зміни меж території України та виходу м. Миколаєва та Миколаївської області зі складу України [2].

Конструкція ст. 1141 КК України містить вказівку на обстановку вчинення злочину – «особливий період», який охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій (ст.1 Закону України «Про оборону України»). Залишається відкритим питання кваліфікації злочинів, вчинених в умовах «надзвичайного стану», який може вводиться «при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного

характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть

призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу

життю і здоров'ю громадян, а також при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання військовому командуванню повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу (ст.1 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану»).

Уявляється доцільним доповнення конструкції ст. 1141 КК України за рахунок вказівки про мету злочинної діяльності – конститутивного елементу переважної більшості складів злочинів проти основ національної безпеки України. Це дасть можливість конкретизувати об'єкт посягання – суспільні відносини у сфері обороноздатності держави, як відповідну складову національної безпеки України.

З метою забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту запроваджена кримінальна відповідальність громадян України (ст. 3361), які проходять службу цивільного захисту або уклали контракти на проходження такої служби у особливий (крім відбудовного) період та у разі проведення цільової мобілізації за ухилення від такої служби. На нашу думку, виключення законодавцем, при характеристиці обстановки злочину, із поняття «особливий період» такої складової частини, є безпідставним. З його позиції, «частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» фактично є мирним часом, при цьому його можлива тривалість є невизначеною. Тому криміналізація ухилення від несення служби в умовах, які уже не є ні воєнним, ні надзвичайним станом, є надмірним кроком.

З приводу цього варто висловити наступні зауваження. Справді, тривалість відбудовного періоду у часі може бути невизначеною, однак саме з цих міркувань «особливий період» обмежено вказівкою на частковість «відбудовного періоду». По-друге, аналізована норма поширює свою дію і на випадки цільової мобілізації, що здійснюється з метою ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків. Оскільки мова йде про діяльність в умовах надзвичайного стану, повністю виключити можливість появи такого роду ситуацій і у мирний час, протягом відбудовного періоду, немає підстав. Що зайвий раз вказує на необхідності поширення дії ст. 3361 КК України на усі складові «особливого періоду» – час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Безумовно, що ефективність кримінально-правової політики залежить від її «професійного» рівня та обґрунтування. У протилежному випадку, враховуючи корупційний вплив на владні структури у процесі нормотворення, неприйнятну роботу органів кримінальної юстиції та інші супутні фактори, кримінально-правова політика може перетворитися в комплекс обставин, які сприяють вчиненню злочинів, у різнорівневий комплекс причинності злочинності.

1. Borysov V.I., Fris P.L. *Zasady suchasnoi kryminalno-pravovoi polityky Ukrainy* // // *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii «Polityka v sferi borotby zi zlochynnistiu» [tekst] – m. Ivano-Frankivsk, 2014. – 341 s. – S. 3-9.*
2. *Vyrok Tsentralnoho raionnoho sudu m. Mykolaieva vid 03.07.2014 u spravi № 490/7012/14-k // Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen Ukrainy / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http:// http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39997383](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39997383)*

3. *Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 16.03.2000 r. №1550-14 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>*
4. *Pro mobilizatsiinu pidhotovku ta mobilizatsiiu: Zakon Ukrainy vid 21.10.1993 r. №3543-12 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. №1932-12// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>*

Медицький І.Б. Геополітичні процеси та їх вплив на кримінально-правову політику в Україні

Діяльність терористичних організацій перебуває у безпосередньому зв'язку із загостренням криміногенної ситуації, причому не тільки на підконтрольних їм територіях. Особливого резонансу та поширення набули злочини терористичного спрямування, спрямовані на дестабілізацію суспільно-політичної обстановки; нового поштовху до розвитку отримав злочинний промисел, пов'язаний із незаконним обігом вогнепальної зброї та боєприпасів, наркотиків, контрабандним переміщенням товарів, протиправним заволодінням власністю.

З метою забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту запроваджена кримінальна відповідальність громадян України (ст. 3361), які проходять службу цивільного захисту або уклали контракти на проходження такої служби у особливий (крім відбудовного) період та у разі проведення цільової мобілізації за ухилення від такої служби. На думку автора, виключення законодавцем, при характеристиці обстановки злочину, із поняття «особливий період» такої складової частини, є безпідставним. З його позиції, «частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» фактично є мирним часом, при цьому його можлива тривалість є невизначеною. Тому криміналізація ухилення від несення служби в умовах, які уже не є ні воєнним, ні надзвичайним станом, є надмірним кроком.

Медицький І.Б. Геополитические процессы и их влияние на уголовно-правовую политику в Украине

Деятельность террористических организаций находится в непосредственной связи с обострением криминальной ситуации, причем не только на подконтрольных им территориях. Особый резонанс и распространение получили преступления террористической направленности, направленные на дестабилизацию общественно-политической обстановки; новый толчок к развитию получил преступный промысел, связанный с незаконным оборотом огнестрельного оружия и боеприпасов, наркотиков, контрабандным перемещением товаров, противоправным завладением собственностью.

С целью обеспечения реализации государственной политики в сфере гражданской защиты введена уголовная ответственность граждан Украины (ст. 3361), которые проходят службу гражданской защиты и заключили контракты на прохождение такой службы в особый (кроме восстановительного) период

и в случае проведения целевой мобилизации за уклонение от такой службы. По мнению автора, исключение законодателем, при характеристике обстановки преступления, из понятия «особый период» такой составной части, является безосновательным. С его позиции, «частично восстановительный период после окончания военных действий» фактически является мирным временем, при этом его возможная продолжительность является неопределенной. Поэтому криминализация уклонения от несения службы в условиях, которые уже не является ни военным, ни чрезвычайным положением, является чрезмерным шагом.

Medytskyy I.B. Geopolitical processes and their impact on criminal law policy in Ukraine

The activities of terrorist organizations is in direct connection with the aggravation of criminal situation, not only in areas under their control. Special resonance and widespread crimes of terrorist orientation aimed at destabilizing the socio-political situation; new impetus to the development of criminal fishing was associated with illicit trafficking in firearms and ammunition, drugs, smuggled movement of goods, illegal occupation of property.

In order to ensure implementation of the state policy in the field of civil protection established criminal liability of citizens of Ukraine (Art. 3361), which are civil defense or signed contracts for the passage of such a service in a special (other than renewal) period and in the case of targeted mobilization for avoiding such service. According to the author, the exclusion of the legislator, when describing the circumstances of the crime, with the term «special period» of such component parts is groundless. From his position, «partly recovery period after the end of hostilities» actually is a peaceful time, while its possible duration is uncertain. Therefore criminalization evasion of service in an environment that is no longer any war or emergency, excessive step.